felsefelogos

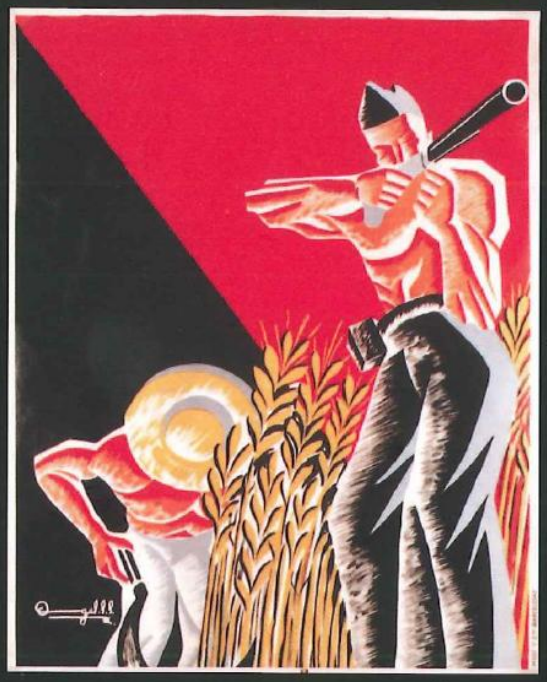

anarşizm

seçkin sertdemir • miguel abensour'da anarşik demokrasi fikri

carl levy • gramsci'nin kültürel ve politik kaynakları: hapishane yazılarında anarşizm

melike durmaz • bir bilim anarşisti olarak paul k. feyerabend ve feyerabend için aristotelesçi sağduyunun bilimdeki önemi

gregor kritidis • gözyaşları bir gün öcünü alır: yunanistan'daki anarşizminin rönesansı üzerine

kemal bakır • pyotr a. kropotkin ve anarşist etik

richard saage • özeleştirel vizyona sahip bir ütopya: mülksüzler romanı

58
2015/3

felsefelogos

Yıl 19 Sayı 58
fesatoder yayınları
İstanbul
e-mail: felsefelogos@gmail.com
www.felsefelogos.com & www.fesatoder.com
Genel Yayın Yönetmeni: Sinan Özbek
Fesatoder Adına İmtiyaz Sahibi: Sema Ülper Oktar
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: E. Aras Ergüneş
Yayın Kurulu: Muharrem Açıkgöz, Engin Delice, E. Aras Ergüneş, Thomas Geisen, Ferda Keskin, Uluğ Nutku, Sinan Özbek, Kaan Özkan, Peter Thomas, Sema Ülper Oktar, Fehmi Ünsalan, Tanzer Yakar

Danışma Kurulu
(alfabetik sırayla)
Prof. Dr. Saffet Babür
Prof. Dr. Betül Çotuksöken
Prof. Dr. Alex Demirovic
Prof. Dr. Frigga Haug
Prof. Dr. Wolfgang Fritz Haug
Prof. Dr. Onur Bilge Kula
Prof. Dr. Beno Kuryel
Prof. Dr. Domenico Losurdo
Prof. Dr. Hakan Poyraz
Prof. Dr. Metin Toprak

Kapak Resmi: *Alexandr Deineka, Demonstration, 1928*
Baskı Öncesi Hazırlık: Fehmi Ünsalan
Baskı
Akademi Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 230
Topkapı/İstanbul Tel: 0212 4932467
Sertifika No: 14352
Genel Dağıtım
UMUTTEPE YAYINLARI
Tel: 0262 359 10 60 Fax: 0262 323 18 58
www.umuttepeyayinlari.com/ bilgi@umuttepeyayinlari.com

felsefelogos hakemli bir dergidir.
EBSCOhost ve The Philosopher's Index tarafından listelenmektedir.
felsefelogos'ta yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Gönderilen yazıların yayımlanma kararı hakem raporlarına bağlıdır.
Gönderilen yazılar iade edilmez. *felsefelogos* ile yazarlar arasındaki iletişim internet üzerinden e-mail yoluyla gerçekleşir.

İçindekiler

Sunu

Seçkin Sertdemir • Miguel Abensour'da anarşik demokrasi fikri 7
Carl Levy • Gramsci'nin kültürel ve politik kaynakları: hapishane yazılarında anarşizm 19
Melike Durmaz • Bir bilim anarşisti olarak Paul K. Feyerabend ve Feyerabend için aristotelesçi sağduyunun bilimdeki önemi 43
Gregor Kritidis • "Gözyaşları bir gün öcünü alır" yunanistan'daki anarşizminin rönesansı üzerine 57
Kemal Bakır • Pyotr A. Kropotkin ve anarşist etik 69
Yağız Alp Tangün, A. Hıdır Eligüzel • Anarşizmlere köprüler kurmak: anarşist adalar modeli 83
Richard Saage • Özeleştirel vizyona sahip bir ütopya: mülksüzler romanı 95
Cengiz İskender Özkan • Epistempolojik anarşizm: Paul K. Feyerabend 107
Paul Le Blanc • Anarşist meydan okuma 119
Christiane Vollarie • Estetik Anarşi 141
Metin Bal • Felsefi dayanaklarıyla ortaçağda sanat 149
Mehmet Ali Sarı • Hegel felsefesinde bilinç: bilincin kendine yolculuğu 175
Efe Baştürk • Demokrasi üzerine yeniden düşünmek: Ranciere'in siyaset felsefesinde demos, polis ve eşitlik 195
Kasım Mon'nov • Rus felsefesinin tarihsel gelişimi ve genel karakteristikleri 217
Alfred Schmidt, Adolfo Vazquez • Günümüzde materyalizm 235

Tarihsel Eleştirel Marksizm Sözlüğü • Anarşizm, anarko-sendikalizm 249

ULAKBİM DergiPark AKADEMİK

Türkçe

Giriş

☐ İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi (75)

☐ Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (67)

☐ Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (58)

☐ Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (56)

Arama Alanları

Arama Alanları

☐ Başlık

☐ Öz

☐ Anahtar Kelimeler

☐ DOI

☐ Yazar İsimleri

MOMINOV. Kasım Ara

Arama Sonucu: **10571** Aranan: **MOMINOV. Kasım**

Historical Development and General Characteristics of Russian Philosophy

This article aims to reveal the historical development of Russian philosophy, its main stages and its effects it on the philosophical thought. Taking stand from this aim the present study initially discusses two basic principles

Felsefelogos
Cilt 58 , Sayı 58 , Oca 2015
Kasım MOMİNOV

N.A. Berdyayev I E. Munie (Dva Opita Postroeniya Personalisticheskih Filosofii)

Mütefekkir
Cilt 2 , Sayı 4 , Oca 2015 , Sayfalar 405 - 410
Kasım MOMİNOV

Whıtehead'ın Medeniyetleşmeye İlişkin Düşünceleri

A. N. Whitehead, ortaya koymuş olduğu düşünceleri ile XX. Yüzyıl felsefesinde önemli etkiler bırakmış bir filozoftur. Süreç felsefesi içinde yer alan Whitehead, teolojik düşüncelerine paralel olarak sosyal ve kültürel

Crossref

MOMINOV. Kasım

Funding Data Link References Status API Help

type

- Journal Article (3,106)
- Conference Paper (359)
- Chapter (200)
- Dataset (115)
- Book (6)
- Posted Content (6)
- Monograph (5)
- Reference (2)
- Report (2)
- Entry (1)

year

- 2017 (540)
- 2016 (379)
- 2018 (377)
- 2015 (374)
- 2014 (364)
- 2013 (240)
- 2012 (207)
- 2011 (155)
- 2010 (148)
- 2009 (121)

publication

- Encyclopédie de l'Islam (62)
- Applied Mechanics and Materials (42)
- Biological Trace Element Research (38)
- Advanced Materials Research (37)
- Encyclopaedia of Islam, Second Edition (32)
- History of the Rise of the Mahomedan Power in India, till the Year AD 1612 (32)
- International Journal of Cardiology (32)
- IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (30)
- Jurnal Teknologi (30)
- Advanced Science Letters (28)

category

- Cardiology and Cardiovascular Medicine (70)
- General Medicine (68)
- Biochemistry (33)

- Surgery (29)
- Organic Chemistry (25)
- Condensed Matter Physics (21)
- General Chemistry (20)
- Materials Chemistry (20)
- General Materials Science (19)
- Electronic, Optical and Magnetic Materials (17)

publisher

- Elsevier BV (579)
- Springer Nature (254)
- Wiley (187)
- Informa UK Limited (158)
- IEEE (151)
- Brill Academic Publishers (116)
- Trans Tech Publications (102)
- IOP Publishing (60)
- SAGE Publications (55)
- Oxford University Press (OUP) (49)

funder name

- Ministry of Higher Education, Malaysia (17)
- Universiti Malaya (15)
- Engineering and Physical Sciences Research Council (11)
- National Natural Science Foundation of China (8)
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştirma Kurumu (8)
- Deutsche Forschungsgemeinschaft (5)
- Japan Society for the Promotion of Science (5)
- Ministry of Higher Education (5)
- National Institutes of Health (4)
- Science and Technology Facilities Council (4)

source

- Crossref (3,802)

Page 1 of 3,802 results

Sort by: **relevance** publication year

Rus Felsefesinin Tarihsel Gelişimi ve Genel Karakteristikleri

Journal Article published **1 Jan 2015** in **Felsefelogos** volume **3** issue **58**

Authors: Kasım **MOMİNOV**

https://doi.org/10.17819/felsefelogos.7 Actions

felsefelogos

Yıl 19 Sayı 58
fesatoder yayınları
İstanbul
e-mail: felsefelogos@gmail.com
www.felsefelogos.com & www.fesatoder.com
Genel Yayın Yönetmeni: Sinan Özbek
Fesatoder Adına İmtiyaz Sahibi: Sema Ülper Oktar
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: E. Aras Ergüneş
Yayın Kurulu: Muharrem Açıkgöz, Engin Delice, E. Aras Ergüneş, Thomas Geisen, Ferda Keskin, Uluğ Nutku, Sinan Özbek, Kaan Özkan, Peter Thomas, Sema Ülper Oktar, Fehmi Ünsalan, Tanzer Yakar

Danışma Kurulu
(alfabetik sırayla)
Prof. Dr. Saffet Babür
Prof. Dr. Betül Çotuksöken
Prof. Dr. Alex Demirovic
Prof. Dr. Frigga Haug
Prof. Dr. Wolfgang Fritz Haug
Prof. Dr. Onur Bilge Kula
Prof. Dr. Beno Kuryel
Prof. Dr. Domenico Losurdo
Prof. Dr. Hakan Poyraz
Prof. Dr. Metin Toprak
Kapak Resmi: *Alexandr Deineka, Demonstration, 1928*
Baskı Öncesi Hazırlık: Fehmi Ünsalan
Baskı
Akademi Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 230
Topkapı/İstanbul Tel: 0212 4932467
Sertifika No: 14352
Genel Dağıtım
UMUTTEPE YAYINLARI
Tel: 0262 359 10 60 Fax: 0262 323 18 58
www.umuttepeyayinlari.com/ bilgi@umuttepeyayinlari.com

felsefelogos hakemli bir dergidir.
EBSCOhost ve The Philosopher's Index tarafından listelenmektedir.
felsefelogos'ta yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Gönderilen yazıların yayımlanma kararı hakem raporlarına bağlıdır.
Gönderilen yazılar iade edilmez. *felsefelogos* ile yazarlar arasındaki iletişim internet üzerinden e-mail yoluyla gerçekleşir.

İçindekiler

Sunu

Seçkin Sertdemir • Miguel Abensour'da anarşik demokrasi fikri 7
Carl Levy • Gramsci'nin kültürel ve politik kaynakları:
hapishane yazılarında anarşizm 19
Melike Durmaz • Bir bilim anarşisti olarak Paul K. Feyerabend
ve Feyerabend için aristotelesçi sağduyunun bilimdeki önemi 43
Gregor Kritidis • "Gözyaşları bir gün öcünü alır" yunanistan'daki
anarşizminin rönesansı üzerine 57
Kemal Bakır • Pyotr A. Kropotkin ve anarşist etik 69
Yağız Alp Tangün, A. Hıdır Eligüzel • Anarşizmlere köprüler kurmak:
anarşist adalar modeli 83
Richard Saage • Özeleştirel vizyona sahip bir ütopya:
mülksüzler romanı 95
Cengiz İskender Özkan • Epistempolojik anarşizm: Paul K. Feyerabend 107
Paul Le Blanc • Anarşist meydan okuma 119
Christiane Vollarie • Estetik Anarşi 141
Metin Bal • Felsefi dayanaklarıyla ortaçağda sanat 149
Mehmet Ali Sarı • Hegel felsefesinde bilinç: bilincin kendine yolculuğu 175
Efe Baştürk • Demokrasi üzerine yeniden düşünmek: Ranciere'in
siyaset felsefesinde demos, polis ve eşitlik 195
Kasım Moninov • Rus felsefesinin tarihsel gelişimi
ve genel karakteristikleri 217
Alfred Schmidt, Adolfo Vazquez • Günümüzde materyalizm 235

Tarihsel Eleştirel Marksizm Sözlüğü • Anarşizm, anarko-sendikalizm 249

Rus felsefesinin tarihsel gelişimi ve genel karakteristikleri

Kasım Mominov

GİRİŞ

Felsefe tarihi düşünürlerinin çoğu Ruslar'da felsefenin gelişim süreci Batı'ya nazaran daha geç dönemlerde başladığını ileri sürmektedirler. Bununla ilgili çeşitli görüşleri vardır. L. İ. Karpenko'nun tezine göre Rus felsefesinin bu dönemdeki gelişim süreci şu şekilde olmuştur. Rus felsefesinin yazılı şekilde gelişimi; a) Yunan Patristliğinin etkisi altında Vasiliy Velikiy, Grigoriy Nisskiy'lerin çalışmalarıyla, b) Krill-Mefodisçiliğinin geleneği, Bizans edebiyatının Rus düşüncesine etkisi altında, c) Kiev Metropoliti İllarion'un "Hukuk ve Zerafet Hakkıında bir Söz" dini ahlak öğretisi altında gelişmiştir. (Karpenko, 2002, ss. 1-5). Genel olarak bu görüşleri iki farklı şekilde değerlendirmek mümkündür.

Birinci görüşe göre Ruslar'da felsefe IX. ve X. yüzyıllarda kökleri antik çağa dayanarak gelişmeye başlamıştır. Özellikle bu konuda felsefe tarihçisi Rıjkov, B. A. Rıbakov ve diğerleri Slavlarda felsefenin daha erken Hint-Avrupa panteonunun antik dönemleriyle bağlantılı geliştiğini savunuyorlar. L. N. Rıjkov ortaçağ Avrupa yazılı kaynaklarına atıfta bulunarak eski Slavların tek tanrıya inandıklarını söyleyerek, Tanrı'ya "Yüce", "Göğün Tanrısı", "Tanrıların Tanrısı" dediklerini iletir. "Aydınlık bir beyaz ışık doğuncaya kadar dünya karanlık bir zift halinde idi. Karanlıkta sadece (Cins, Tür) Rod-bizim Atamız vardı. Rod (Cins) Evrenin kaynağı (bulağı), Tanrılar'ın atasıdır. O, tohuma hapsolmuş Cins, daha çimlenmemiş tohum, açılmamış gonca idi. Sonunda hapsolunma sona erdi. Rod (Cins) aşkı olan anne Ladu'yu doğurdu. Rod (Cins) karanlığı gücüyle bozdu ve o zaman sevgiyle

dünya doldu. Ve o cennet krallığını yarattı (doğurdu, yarattı aynı anlamlarda kullanılıyor), hemen ardından da altında göksel varlıkları yarattı. Göbek bağını gök kuşağı ile keserek okyanusu-denizi mavi sularıyla taşlarla ayırdı. Rod (Tanrı) evrene üçlü bir kodlamayı sürdü. Karanlıktan aydınlığı, adaletsizlikten gerçeği ayırdı. Rod (Cins) sonra ana dünyayı doğurdu. Rod (Cins) Tanrıların Babası, "Rod (Cins) aynı zamanda Tanrıların annesi, Rod (Cins) kendisi tarafından doğmuş ve yeniden doğacaktır. (Kovaleva, 2014, ss.13-20)".

Ayrıca Hıristiyanlığın kabulü ile Ruslar'da felsefi kültürün gelişim merkezleri kilise ve manastırlar olmuştur. XI-XII. yüzyıllarda kilise öğretileri ve laik el yazmalarında "felsefe" veya "bilgelik" terimine rastlanmaya başlar. XI-XV. yüzyıllar içinde Ruslar'da Aristoteles, Platon, Demokritos, Epikuros gibi antik dönem filozofları ile Bizans'lı filozofların eserlerinin yanı sıra Ortaçağ Batı Avrupa düşünürlerinin birçok felsefi eserleri de biliniyordu (Lishaev, 2003, ss. 120-153). Bu dönemde Ruslarda felsefe, felsefi ve dini düşünceyi merkeze alan Manastırlarda daha çok ele alınmıştır. Milliyetçi Rus düşüncesinin kendini tanıma süreci olarak ta görülen bu dönem kaynağını "Sergey Radojenskiy Yaşam Öyküsü", Aleksander Nevskiy'in Yaşam Öyküsü"' gibi çalışmalarına borcu olduğu gibi, Nil Sorskiy ve Vasiliy Patrikeev, Maksim Grek gibi düşünürlerin Rus halkının dini ve felsefi fikir temellerini oluşturduğu fikir dünyasına borçludur (Karpenko, 2002, s. 6).

Hırıstiyanlık öncesinde, 'Dünya'ya Tanrı'nın bir yaratması olarak bakma, Hıristiyan dünya görüşünün devamını ve eski Rus kültürünün Rus ortaçağ kültürüne geçmesine yardım eden bir dayanak olmuştur. Çağdaş filozoflardan Evlampiev söz konusu durumu Rus Ortdokslar için varoluşsal biçimde önem arz ettiğini dile getirmektedir (Evlampiev, 2000, ss. 11-12).

On birinci yüzyılın ikinci yarısında, Ruslar'da felsefe, ortak Provoslav (Ortodoks) rasyonalizmine ve Hıristiyan geleneğine paralel olarak Provoslav kilise ideolojisi, sofuluk ve mistisizmle iç içe dolu bir şekilde gelişmiştir. Ruslar'da felsefenin bu şekilde ortaya çıkışı Ortodoksluk ve Katoliklik Hıristiyanlığın bölünmesinden kaynaklanmaktadır (1054). Simeon Novıy Bogoslov (942-1022), Grigory Sinait (ö. 1346), XIV. yüzyılda mistik tefekkür ve hayattan çekilme arzusuna yönelik anlayışı ortaya atar. O düşüncelerinde genel Platoncu anlayıştaki ruhun üçe ayrılmasına değinir: sözel şiddet, öfke ve şehvet. Bunların her biri kendi "günahları" ya da tutkuları ile karakterize edilir: sözlü şiddet-güvensizlik, küfür, sapkınlık, öfkeli- keder, öfke, hiddet, zina, yasak ilişki, canlılık vb. Gerçek imanın kişiyi "acı" çekmeye sürükleyebildiğini, "korkuyu" öldürebildiğini ve "şehvet karanlığı"nın ruhun tiksintisine yol açabildiğini söyler. Sinait İshiaizm teolojisini geliştirmiştir. Bu teolojinin temeli "Tanrısal adlar", "Mistik teoloji üzerine", "Göksel olanın hiyerarşisi" ve "Kilise Hiyerarşisi Üzerine" adlı kitaplarında temellenmiştir.

Grigory Palama (ö. 1358 yıl) Afon mistisizmini savunmuş ve onu İmparatorluğun resmi ideolojisi ilan etmiştir. "Tanrının özünde dünyanın yaratıcısı olamayacağını savundu; ancak Tanrıdan kaynaklanmasına rağmen, bundan yine farklı bir sonuncusu (ikincisi) "yaratılmamış enerjilerden" doğar. Yaratılmamış enerjiler hakkındaki düşünce, doğaüstü varlıkların doğal bir niteliği varsayarak bunların Tanrı'nın bilgisi alanından haricinde olduklarını ileri sürdü. Palama, Tanrısal soyutluluk (ilahi öz) ile enerji ayrımını tespit etmiştir. Ona göre, Ulûhiyet belirlenemez adlandırılamaz olandır".

Din ve Siyaset ilişkisi üzerinde düşünce yürüten Nil Sorski (1433-1508), din ve kilisenin problemleri, onların toplumdaki yeri, din ve ahlak ilişkisi, doğruluk ve inanç, kilise ve vatandaşlık normları gibi konuları ele almıştır.

Yuri Krijanich (1618-1663) iyi eğitim almış, bir filozof, sosyolog, hukuk ve tarih eserlerin yazarı olarak bilinir. Krijanich'in Rusya'ya adamış olduğu tüm çalışmalarının arka planında Slavların ihtilaflardan ötürü birlik hakkında unutmuş oldukları Slav halklarının bağımsızlığı sorununu inceler. O daha çok birlik felsefesi üzerinde düşünce yürütmüştür. Krijanich "Politika veya Yönetim Hakkında Konuşma" adlı eserinde adaletli yönetimi savunur. O, onur, şeref, borç ve görev gibi şeylerin, kralın halkını mutlu etmesi gerektiğine inanır. Çünkü krallık krallar için değil, krallar krallık için yaratılmışlardır. "Nerede kanunlar iyi ise, orada yaşayanlar da memnun olur ve yabancılar da oraya gelmek ve orda yaşamak isterler. Nerede kanunlar katı ve acımasız ise, orada yaşayanlar her zaman yönetimin değişmesini bekler ve her zaman kaçarlar (aldatırlar) ve oraya yabancılar da gelmekten korkarlar."

İkinci bakış açısından hareket edecek olursak, özellikle V.V. Zenkovsky, A.F. Losev, G.G. Shpet gibi düşünürlerin görüşlerine göre Rusya'da felsefe oldukça geç dönemlerde XVIII. yüzyılın sonları ve XIX. yüzyılın başlarında gelişmeye başlamıştır. Zenkovsky'e göre Rus Felsefesi her zaman dini değerlerin derinlerinde gelişmişitir. Toplumsal bilncin dini ve felsefi formları aynı anda gelişmitir. "Rus düşüncesi, her zaman kendi dini gelişimi, kaynağına bağlı kalmış ve bu bağlılık Rusya'da her türlü felsefi düşüncenin gelişiminde kendisini göstermiştir"(Zenkovsky, 1948, s. 56). Hatta Zenkovsky bu teoriyi daha netleştirmek için bunun başlangıcının iki yüz yıl önce olduğuna dikkat çeker. Çünkü bu iddiaya göre Rusya'da hayatın toplumsal şartları iki yüz yıl önce değiştiğini ve bu değişmeye de slavcılarla batıcıların aralarındaki değerler üzerindeki tartışmaların büyük ölçüde etkili olduğu kanaatindedir. Bu dönem toplumun gelişme dönemi olmuştu. Bu dönemde bir çok düşüncenin başladığına da tanıklık ediyoruz. Bunları şu şekilde karakterize etmek mümkündür: Tarihin anlamı ve Rusya'nın tarihsel kaderi; yeniliklere karşı ilginin durumu; toplum ve birey arasındaki ilişki; din ile bilim arasındaki ilişki.

RUS FELSEFESI

1917 devrimi sonrası Rusya'da klasik Marksizm ve Leninizm çalışmalarının yorumlanması dönemi başlamış oldu. Bu dönemde felsefi araştırmalar felsefe tarihi, epistemoloji, felsefi antropoloji, mantık ve bilim felsefesi alanlarında meyvesini verdi…

Sovyet felsefesinde materyalist gelenek ise iki dönemden geçti. İlki marksist felsefenin gelişmesiyle ilgili idi. İkincisi ise 1950'li yıllarda felsefe bilgisi tarih felsefesi ve mantık alanındaki gelişimi ile ilgili idi.

Rus felsefesi Bizans düşüncesinin manevi mirasçısı sayılır. Bizans üzerinden antik Rusya antik kültürün elementlerini sadece tercüme babından kaynak olarak ödünç almıştır. Fakat bu daha öteye gidememiştir. Bu gecikme Rusya'da felsefi kültürün gelişmesini engellemiştir. Rus düşüncesi tarihsel gerçeklerden hareketle kendi felsefi geleneğini oluşturmuştur.

Rus felsefesi insan merkezlidir ve her zaman insanın kaderi, yolu, amacı ve hayatının anlamı hatta dini ile yakından ilgilenmiştir. Çünkü Rus felsefesi için insan ve onun manevi, ahlaki yaşamı sadece dış dünyanın bir parçası değil tam tersine insan kendisinde makrokosmosun; varlığın sırlarını kendisinde taşıyan bir mikrokosmostur. Sadece böyle bir insana varlığın bilgisi açılabilir.

A. A. Galaktionov, M. N. Gromov, P. F. Nikandrov gibi düşünürler de yukarıda vurgulamaya çalıştığımız üzere Rus felsefesinin kaynaklarını X. ve XI. Yüzyıllara bağlamakla birlikte Rus halklarının Hırıstiyanlığı kabul ettiği dönemlerle yakından ilişkisinin olduğunu söylüyorlar (Galaktionov, 1970, s. 31). Şu veya bu şekilde Rus felsefesini iki büyük döneme ayırmak mümkündür. Felsefe öncesi veya Rus düşüncesinin oluşumu dönemi ve kendine ait felsefe dönemi. Buradan hareketle Rus felsefesinin tarihsel gelişim sürecine ve karakteristik özelliğine şu şekilde dönemselleştirerek bakmak mümkündür.

1) XI. ve XVII. yüzyıllar arasında Rus felsefesinin oluşum ve gelişim süreci (felsefe öncesi dönem);
2) XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyılın ilk yarısında Rus felsefesinin gelişimi (bağımsız felsefi icadın ortaya çıkışı, ancak felsefi sistemin eksikliği);
3) XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın başlarında Rus felsefesi (bu dönemde esas felsefi sistemler ortaya çıkmıştır);
4) Sovyet Rusya'sında ve Sovyet sonrası dönemde felsefe.

Rus kültürünün bir bütün olarak tarihsel gelişimi XVIII. yüzyılın başından XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar olmuştur. Bu dönem, Rusya'nın Avrupalılaşmasını amaçlayan I. Petro-Deli Petro'nun (1672-1725) yaptığı reformlarıyla açılır. Moskova devleti Rusya İmparatorluğu halini almıştır. Provoslav (Ortodoks) "Kutsal Rusya" idealinin yerini güçlü laik devlet ideali alıyor ve 1721 yılında patrikhanenin kaldırılması ve kutsal kilise meclisinin yerine 'Devlet Bakanlığı'nın' kurulması kilisenin dönüşümü olarak yansımıştır. Batı kültürünün artış eğilimi XVIII. yüzyılda, devrimci burjuva gelişimini ifade eden, aydınlanma ile olmuştur.

Rusya, Batılı aydınlanma kültürünü çabuk kabul etti. Fakat bu etki Rus tarihsel gelişimine, belirli bir yavaşlama getirmiş değildir. XVIII. yüzyılın Rus felsefesi, Rusya için bir Rönesans biçimi olarak kabul edilebilir. Bu yüzyılda Rusya'da ayrı bir üst-felsefi icat görülür ki, bu XIX. yüzyılın ortalarında felsefi sistemler şeklini almıştır. XVIII. yüzyıl, Rusya'da sekülerleşme yüzyılı olmuştur, yani bu dönemde bir sekülerleşme görülmeye başlanmış, laik ve dini bölünme görülmüştür. Rus felsefesi tarihi üzerine uzman Vladimir Zenkovski bunu şöyle ifade ediyor; "Bu zamanda kilise zihniyetinden bağımsız bir laik kültür ortaya çıkmıştır" (Zenkovsky, 1948, s. 15). Aynı zamanda dini düşünce daha çok felsefileşiyor ve teoloji eğitiminde felsefe önemli miktarda boy gösteriyor. 1685 yılında Moskova'da Yunan tabanlı Helenist Kolej açılıyor. Bu kolej, 1700 yılında bir Slavo-Latin Akademisine dönüştürülür, 1775'te Slav-Yunan/Latin Akademisi adını alır. Bu dönemin en önemli düşünürlerinden birisi Grigory Savich Skvoroda (1722-1794) olmuştur.

Skvoroda oldukça dindar bir adamdı, ama aynı zamanda o, içten alışılmadık serbest biri idi. Düşüncesinde cesurdu ve bazen de düşüncesinde o Kutsal Yazının yorumlanmasında alegorik yöntemine dayalı bir biçimde geleneksel kilise öğretisine karşı durmaktaydı. Skovorod'un dünya görüşü ve yenilikleri iki döneme ayrılır: edebiyat dönemi (1750-60'lı yıllar) ve kendine has felsefi dönemi (1770-80'li yıllar). Sanat mirası elli şarkı ve şiirden oluşan Skovorod`un düşüncesinin merkezinde insan, insanın hayatının anlamı ve kaderi yer almaktadır. İnsan sadece çalışarak mutlu olabilir. Mutlu yaşam, "temiz bir vicdan" ile "dürüst bir hayat" demektir. Skovorod'a göre, her çalışma insanı temiz bir vicdana ve dürüst bir yaşama götürmez. Ona göre, çalışmak bir yükümlülük değil, (toplumun bugün inandığı gibi) borç, zorlama da değil, tersine insanın özgür iradesidir.

Rus felsefi düşüncenin orijinalliği M.V. Lomonosov, M. M. Sherebatova ve. A. N. Radischtschew gibi isimler sayesindedir. Bu dönemin filozofları XVIII. yüzyıl Rus kültürü ve felsefesinin büyük rönesans dönemlerin doğasını yansıtır. Bunların tümü, şu veya bu derecede, eski (pagan) ve Hıristiyan kültürlerinin sentezini gerçekleştirmiştir. Onların eserleri çoğu zaman felsefi fikir ve pozisyonların çarpışması ve açıklaması olarak hareket eden bir diyalog şeklinde inşa edilir.

Mihail Vasilevich Lomonosov (1711-1765) Descartes'in öğretilerini benimsemiş bir düşünürdür. Dindar biri olarak Lomonosov ısrarla din ile bilim arasındaki barış fikrini ileri sürer. "Matematikçi, eğer Tanrı'nın iradesini pergel ile ölçmeyi ve eğer Mezmurlar'dan astronomi ve kimya öğrenilebilir olduğunu düşünüyorsa o zaman yanlış düşünüyor demektir." Lomonosov sıcakkanlı, vatansever idi ve her zaman "Rus topraklarının kendi Platon ve hızlı düşünen Newton'larını doğurabileceği"'ne inanırdı. Böylece Lomonosov'un şahsında Ruslar için yeni olan düşünce özgürlüğünün gerçek din duygusuna müdahale etmediği, ama aslında, kilise dışında da dini-felsefi birlikteliğini (konsepsiyonunu) görürüz.

Vasiliy Nikitich Tatıshev (1686-1750) her ulusun kendine özgü bir medeni hukukunun olduğunu savunan paragmatist düşünürlerden biridir. En önemli çalışmaları "Rus Tarihi", "Söylem" ve tamamlanmamış olan "Görevli", "Rus Tarihi, Coğrafisi, Siyasi ve Medeni Sözlüğü," eserleridir.

Mihail Mihailovich Sherebatov (1733-1790) Tatıshev, Sherebatov, Lomonosov yazdıkları kompozisyonlarında eski kilise ideolojisinin dışında kökleşmeyi arayan ulusal bilinçle övünürler. Batı'da, çağdaş felsefi akımların bitişiğinde onlar XVIII. yüzyılda insanlığın çağdaş bilinç anlayışını Rus hümanizmini merkeze alarak kurmuşlardır. Bu dönemin merkezinde ise yaşam ilişkilerinde gerçek insanlık yerleştirme sorunu ve ahlak sorunu olan sosyal problemler vardır.

Rusya'da hümanist düşüncenin en parlak temsilcilerinden biri A. N. Radischtschew'dir. Alexander Nikolajewitsch Radischtschew'in (1749-1802) "Petersburg'dan Moskova'ya Yolculuk (Putishestviye iz Peterburga v Moskvu)" adlı çalışmasında üç temel sosyal probleme yer verilir:

1. Rus toplumunu oluşturan çeşitli sınıfların gündelik yaşam ve sosyal psikoloji ilişkilerini anlama. Kölelik ve otokrasi bu yapıda eleştirisini bulur.

2. Tehlikeli sonuçlarla dolu eşyanın durumundan kurtulmanın ve köylülerin

kurtuluşu için yollar ve yöntemler aramak. Radischtschew bu konuda şu durumlarda doğal hareketliliğe işaret eder. Sosyal adaletsizliğin doruğa ulaştığı ve yönetim tiranların zorbalıklarıyla dolduğu zaman halk devrimi ideolojisine başvurur.

3. Gerçekten çalışanların taleplerini karşılayan toplumun başarısı hakkında düşünceye yer verir. "Seyahat" adlı çalışmasında soylulara göndermede bulunarak bazen ikna bazen utançla ve bazen de tehditle "sempati duyanları" ve "ortakları" arar. Devrimci fırtınayı düşündüğünde kendisi bu fırtınanın doğuracağı sonuçlardan korkuyordu. Aynı zamanda çağdaşlarını soğukkanlılığa çağırarak bu umuda doğru akar. II. Katerina, Radischtschew'in "Petersburg'dan Moskova'ya Yolculuk" adlı eserini dikkatlice okuyarak onu "Fransız iltihaplanmasının bulaşması" olarak görür.

Diğer yandan ise Rusya'da yaratıcı güçlerinin manevi seferberliğinde Rus Masonluğu, XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyıl başlarında önemli bir rol oynadı. Masonluk Radischtschew'e göre yapısı itibarıyla herhangi bir kilise otoritesine bağlı olmayan bağımsız kilise dışındaki bir olgu idi. Rus Masonluğunda ilerici aydınların geleceğin ana özellikleri oluştu ve ilk etapta topluma hizmet etme görev ve ahlak duygusunun üstünlüğü vardı. Bilim, dünya meseleleri, "iç" dini hayat (Kilise takibine maruz kalmayan), hepsi bir araya gelerek kendisinin özel hayat ve düşünce tarzını yaratıyordu. Rus masonluğunun en ünlü temsilcilerinden biri de Mihail Mihailovich Speranskiy (1772-1839) I. Alexander ve I.Nikolay'ın saltanatının ünlü devlet adamı, 1810 yılından 1822 yılına kadar Masonluk Rusya'da yasaklandığı zaman bir mason idi. O, dindar bir insandı. Batıda Tauler, Boheme, Fenelon, vb. gibi mistiklerin çalışmalarını yakından takip ediyordu.

Genel itibariyle bu yüzyılın temel özelliği Rusya'da Hırıstiyanlaşmış Yeni Platonculuğun oluşturduğu G.S. Skvorod'un başında olduğu akımın ortaya attığı "İncil'deki ayetlerin sembolik açılımı" bütün bunların makro-kozmos olan âlem ile ve mikro-kozmos olan insanla olan ilişkisi, Sokratik diyalektik ve ahlak çerçevesindeki tezlerden oluşmakta. Diğer yandan ise Batı felsefesinin kabulü, Rus siyasetinde oluşan liberal (A. Y. Polenov, A. S. Aniçkov, İ. A. Tretyakov) ve radikal- demokrat (M. M. Şerebatov) karışımın oluşturduğu harekâtın ileri sürdüğü tezlerden oluşmaktadır.

XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA RUS FELSEFESİ: SLAVCILIK VE BATICILIK

On dokuzuncu yüzyıl Rus felsefesi iki "kutup" etrafında gelişen, sistemler, okullar ve gelenekler şeklinde çeşitli felsefi doktrinler olarak görünür: "Kimlik felsefesi", "bütünlük felsefesi" (bütünlük, kolektif). Bu süreç "Slavcılık-Batıcılık" olarak bilinen kültürel ve tarihsel alternatiflerin ortaya çıkmasını yansıttı. Bu sürecin merkezleri ise iki büyük şehirde bulunuyordu. Slavcıların merkezi San Petersburg, Batıcıların ise Moskova idi. XIX. yüzyılın ikinci çeğreğinde ideolojik ve kültürel anlamda tartışmalar esasta Rusyanın gelecekte gelişimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu anlamda Batıcılar'a karşı duruşu Rusya'nın kimliğinin korunması gerektiğini düşünen Slavcılar olmuştur.

Slavcılar 'birlik' görüşüyle kurtuluşu Provoslavlıkta (Ortodokslukta) ve Rus halkının özgür düşüncelerinde, köylü topluluklarda görmekte idiler. Slavcıların en önde gelen temsilcileri arasında Kireyevsky, Aksakov, Samarin ve özelliklede Hamyakov gibi düşünürleri saymak mümkündür. Bu düşünürler alman felsefi düşünce akımını çürütmek ve ulusal çerçevede yeniden felsefi gelenek oluşturmaya çaba sarf ettiler. Ortodoksluk ideali Slavcıların çıkış noktası olup "birlik" düşüncesi varlığı ve insanı anlamada en önemli prensiptir. Bu birlik felsefesi etrafında; Tanrı, halk, kilise ve Slavcılığın devlet anlayışında yatan Rus yaşamının ontolojik temelleri hakkında ileri sürdükleri düşünceler yer almaktadır.

İvan Kireyevsky (1806-1856) yeni felsefi düşünce sisteminde, Avrupa liberalizmi ve rasyonalizminin ulaştığı noktalar ne olursa olsun manevi liderliğin bütün hakları Rus halkına geri verilmesi gerektiği düşüncesini ileri sürdü. O zihin ve inanç, manevi ve doğal yaşamın gerçeği arasındaki acı çelişkileri ortadan kaldırılması ve tutarlı bütünlük ilkelerinin yeniden inşa edilmesi gerektiğini vurguladı. Aleksey Stepanovich Hamyakov (1804-1860) ise gerçek Hırıstiyan dini olarak Ortodoksluğu kabul ediyordu. O Katoliklikte birliğin olduğu fakat özgürlüğün olmadığı, Protestanlıkta ise özgürlüğün birlikle örtüşmediğini söyler. Ortodoksluk Hamyakov'a göre özgürlüğün ve birliğin beraberliğin koruyucusudur (Margunov, 2006, ss. 98-100).

Dolaysıyla Slavcılığın etkisi altında XIX. yüzyılın 60'lı yıllarında toplumsal edebiyat harekâtı da şekillendi. Bu harekatin temelinde F. M. Dostoyevki'yi (1821-1881) ve L. N. Tolstoy'u (1828-1910) görmek mümkündür. Gerçi bazı Rus düşünürleri Dostoyevski ve Tolstoy'u sadece toplumsal edebiyatın temsilcisi şeklinde değil aynı zamanda din reformculuğu teması başlığı altında incelemeyi uygun bulmaktadırlar. Kanaatimce her iki başlıkta bir biri ile yakından ilişkilidir. Dostoyevski için "toprak" Rus halkıyla akraba ilişkilerinin oluşturduğu birleşme sebebidir. Dostoyevski'ye göre halkla birlikte olmak, kendi ahlaki yenilenmesi için devamlı güç sarfetmek demektir. Dostoyeski bu bakımdan bakıldığında düşüncelerinde ahlaki kişiliğe önem vermiş ve insanın varolma sebebi üzerinde duran ve varoluşçu felsefeye ışık tutan önemli düşünürdür. Fakat onun varoluşçu filozoflardan farkı, bir filozof olması değil, gerçek bir yazar olmasıdır. Toplumsal edebiyat harekâtının diğer bir ünlü temsilcisinin L. N. Tolstoy (1828-1910) olduğunu söyleyebiliriz. Tolstoy din araştırması ile çok yakından ilgili olan düşünürdür. Tolstoy ülkesinin toplumsal siyasal çalkantılarını, halkının yaradılışını, yaşayışını büyük bir ustalıkla çalışmalarında yansıtmıştır. Gerçekçi edebiyatın en büyük temsilcilerinden olduğu kadar, bir filozof ve bir eğitimci olarak da bilinir. Tolstoy için ilk sırada felsefe değil dini formda olan ahlaktır. Tolstoy'u Dostoyevski'den ayıran önemli farklardan birisi de Hz. İsa'nın, Tolstoy için Tanrı değil bir insan olduğudur. Tolstoy, Marksizm'den etkilenerek oluşturduğu mülkiyet konusundaki radikal fikirleri nedeniyle bütün servetini köylülere dağıttı ve her haliyle onlar gibi yaşamaya başladı. Onun Hıristiyan anarşizmini geliştirmeye çalıştığı "Tanrının Egemenliği İçimizdedir" kitabıyla yeni bir Hırıstiyanlık akımı tanımlaması, Ortodoks Kilisesi tarafından aforoz edilmesine sebep oldu. Belki de Tolstoy'u farklı kılan da bu idi. Burada bir noktayı özetle belirtmek gerektiğini düşünüyorum, Tolstoy'un Marksizm'den etkilenerek bir tür farklı yönde ilerleme göstermiş olsa da bu onun Salavcılıktan vazgeçtiği

anlamına gelmez. Çünkü o her zaman Slavcılığı beğenmiştir. Özetle söylemek gerekirse Slavcılar, dini ahlak arayışında olanlardır. Bu bakımdan Slavcılar Rus felsefesinin kimliğini ve özgün olması gerektiğini savunmuşlardır. Slavcılar "toplumsal prensipler"in yayılmasıyla Rus toplumunda "Birlik ruhu"nun daha da pekişeceğine inandılar. Bu birlik ruhu Rus tarihinde yatan içsel değerler idi. Bu değerler ise dini olan Ortodoksluğun Rus halkında hala yaşıyor olmasından gelmekte idi (Margunov, 2006, s. 101).

Batıcılar ise tam tersine, Rusya'nın Batıdan çok şey öğrenmesi gerektiğini ve Rusya'nın Batıdaki gibi gelişim sürecine girmesi gerektiğini vurguladılar. Batıcılar din ile çok az ilgileniyorlardı, aralarında ilgilenen varsa da onlar Ortodokslukta iyi bir yapının olmadığını düşünüyorlardı. Esasında Rusya'da Batıcılığın gelişmesindeki en etken sebep I. Petro'nun devlette siyasi ve kilise reformlarıyla başlamış olan XIX. yüzyılın 40-50'li yıllarındaki toplumsal harekatıdır (Kovaleva, 2014, s. 42). Rus felsefesinde "Batıcılık" ideolojisini güden en önemli temsilcileri arasında V.G. Belinskiy, A. İ. Gertsen, N. G. Chernishevsky gibi düşünürleri saymak mümkün. Yeni Rus felsefesinin bu döneminde anahtar ismi Pyotr Yakovlevich Chadayev'tir (1794 – 1856). Chadayev kendi yaratıcı düşüncelerini felsefi mektuplarında dile getiriyordu. O Batı Avrupadaki topluluğun temelinde, "vatan borcu düşüncesi ile adalet, doğruluk ve düzen"in yattığını söyleyerek buna hayranlık duyuyordu. Aynı zamanda bu mektuplarda Rusya'ya karşı kritik görüşünü de ifade ediyordu. O Batı ve Rusya kültürleri arasında oluşan uçurumu, yani bu iki medeniyet arasındaki kopukluğu belirtiyordu. Chadayev Rusya toplumunun Ortodoks olarak kalmasının Avrupa'ya sırtının dönmesi demek olduğunu ve bunun çıkış yolu ise Katolikliğe geçmesinde görüyordu. Bu takdirde Rusya Avrupa'nın siyasi ve kültürel tecrübesini kendine aktarabilirdi. Zamanla Chadayev'in bu düşünceleri değişip, Rusya'nın bu verimsiz tarihi geçmişi aslında onun lehine olduğunun kanaatine varmıştır. Eğer Rusya Avrupa'daki bütün değerli olanları kendine özdeşleştirirse, o zaman Avrupa'nın kültürel merkezi haline gelebileceğini vurgulamıştır.

Chernishevsky (1828-1889) koyu bir Feuerbach hayranı olmuştur. Bir materyalist ve ateist olan Chernishevsky'in felsefesinin ilgi odağı insandır. İnsanın ekonomi, sosyal politik ve ahlaki yanlarını belirten Chernishevsky, ekonomi problemini, insan yaşamı için ilk sırada önem taşıması bakımından hayatın maddi koşullarının kaçınılmaz olduğuna dikkat çeker. Bu açıdan her ne kadar marksizme yakın olsa da değer bakımından pek yüksek değildir. Chernishevsky Marks'tan farklı olarak esas değeri estetik ve etik öğretilere vermiştir. Etik görüşünde Chernishevsky "Rasyonel egoizm" taraftarıdır. Estetikte ise materyalizme yakındır, onun için güzel olan hayatın dolgunluğudur. 19. yüzyılın ikinci yarısında Chernishevsky'in felsefesi şüphesiz Rus kültürünün gelişimine büyük ölçüde katkı sağlamıştır.

Aleksandr İvanovich Gertsen (1812-1870) düşüncelerinde ilk başta Hegel'in daha sonra Feuerbach'ın öğretilerine yönelmekle birlikte materyalizme ulaşmıştır. Lenin'in dediğine göre Gertsen kendi başına diyalektik materyalizme ulaşmıştır ve tarihsel materyalizmde durmuştur. (Zenkovsky, 1997: 52) Gertsen'in felsefi düşüncesinin merkezinde "birlik" fikri yatmaktadır. O, doğanın ve insanın, madde ve bilincin, tecrübeciliğin ve ra-

syonel düşüncenin, bilinçli ve biliçsiz hareketin, bireyin ve halkın, doğa bilinci ve felsefenin, bilim ve yaşamın birliğinin altını çiziyor. Siyaset felsefesi alanında Gertsen toplumun zorbalıksız ve her türlü antogonizmalardan uzak bir şekilde gelişmesi gerektiği düşüncesini ileri sürüyordu. Rusyanın geleceğini o halkçı sosyalizm fikri ile bağdaştırıyordu.

Genel itibariyle batıcıların kaygısı Rusya'yı Avrupa kültürüne katmak olmuştur. Bu yüzden düşüncelerinde materyalizme, pozitivizme yönelmişlerdir.

XIX. yüzyılda Solovyev öğretisi ile Rus felsefesi sistematik bir dönem kazanmıştır. Vladimir Sergeevich Solovyev (1853-1900) ilk olarak Rusya'da kendi felsefi sistemini kuran düşünürdür. "Birlik metafiziği" idesi Solovyev'e aittir. Mutlak, Tanrı bütün bilginin nesnesi, "mutlak gerçek" olandır, vb. Solovyev kendi sistemini "Soyut ilkelerin eleştirisi" (1880) adlı doktora tezinde, "Batı felsefesinin krizi" adlı çalışmasında ve "İnsanlığın Tanrısallığı hakkında okumaları" tezinde ortaya koymaktadır. Solovyev'a göre, "Mutlak Birlik" olanı açıklamak felsefesinin temel görevidir (Solovyev, 1902, s. 1). Slovyev'e göre, "koşulsuz birlik" gerçeğin, iyi ve güzelliğin sentezi gibi sadece "bütün bilgide" elde edilir. Yenilik ve bu sorunu kendi yönteminin kullanılabilirliğini, Solovyev bu düşüncelerin eleştirisi ile gösterir. Bunlar XIX. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa felsefesinde kabul görmüş düşüncelerdir. Bu temsillerin ana hatasını Solovyov şu şekilde görüyor ki, onlarda mutlak olan "soyut ilke" bütünsel bir varlıktan gelen, ayrı özellikte kalitesini bütünselleştiren "soyutlama" olandır. Solovyev'in etkisi C. E. Trubetskiy, N. A. Berdiyayev, D. S. Merejovskiy, L. P. Karsavina, S. L. Franka, P. A. Florensky, S. N. Bulgakov gibi düşünürler üzerinde büyük ölçüde gözüktü. Bu düşünürler XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarında Solovyev'in "birlik" öğretisini ele alıyorlar, ama farklı yönlerde geliştirmişlerdir. Bu "birlik" ideası diyalektiğini anlamak için sofiolojik (tasavvufi) yönünü dikkate almak lazım. Netice olarak söylemek gerekirse birlik metafiziği, filozof ve kozmolojistlerinin çalıştığı çerçevede Rus felsefe tarihinde parlak bir sayfadır.

Bunun yanında Batı felsefesinin kabulü ile Rusya topraklarında ortaya çıkan Yeni-Leibnizçilik, Schellingçilik, Hegelcilik ve Rus Felsefesinde Yeni Kantçılık akımlardan söz edebiliriz (Zenkovsky, 1953, ss. 605. 630. 677).

Rusya'da Yeni-Leibnizçilik akımının gelişmesine Rus üniversitelerinden biri olan Yuriev (Dorpat) üniversitesinde almanca felsefe dersleri veren Alman Leibnizci filozof Teichmüller A.A. Kozlov üzerinden önemli etkide bulunmuştur. Kozlov Leibniz felsefesinin dini boyutuyla değil daha çok felsefi personalizm yönüyle geliştirmeye çalışmıştır. Askoldov da Kozlovun panpsychismine katılmakla beraber üzerine birkaç yeni düşünce geliştirmiştir. "Ben" algısın gerçekliğinden hareketle dünyanın bir bütün evrensel boyutuna ulaşmayı hedeflemiştir (Lossky, 1900: 181). Ahlak ve antropoloji üzerinde çalışmalarını yürüten Lopatin varlığın ahlaki temelleri konusunda Leibnizin görüşlerine birçok defa başvurmuştur. Lopatine göre de dünyada varlığın ahlaki eylemlerinin temelleri rasyonel olamayan temellere dayanmaktadır.

Rusya'da Yeni-Kantçılık akımının 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında en önmeli temsilcileri A. I. Vvedensky, I.I.Lapshin, G.I. Chelpanov, S.I. Hessen, G. D. Gurvitch, B. V. Yakovenko ve F. A. Stepun gibi düşünürler olmuştur. Bu düşünürlerin

çoğu Kant'ın eleştiriciliğine duydukları ilginin yanında alman Yeni Kantçı okullar olan Marburg, Freiburg ve Baden okullarının izleyicileri olmuştur. Aleksandr İvanovich Vvedenskii (1856-1925) "Krisitk Felsefenin Prensipleri Çerçevesinde Madde Teorisi Üzerine Denemeler" (Vvedenskii, (1888)/2011:-) adlı teziyle Kant'ın savunuculuğu yapmıştır. Vvedenskii'nin eleştirel felsefesinin Kant'ın epistemolojisi ve Fichte'nin bilgi teorisi üzerinden olmak üzere iki ayağı vardır. Vvedenskii'ye göre Kant "Pratik Aklın Eleştirisi" ile inanca geniş bir alan açmıştır. Elbette aklı zorladığımız gibi inancı zorlayamayız. Fakat inancın bizi "zorlayan" temeli ve motifleri vardır. Bunun için ateizm, felsefi olarak inançta olduğu gibi reddedilemez olandır. Ateizm ilk başta Tanrı'nın olmadığına olan inançtır ve asla bir bilgi olamaz. Dolayısıyla, metafizik, hiçbir zaman bilim olamaz (Vvedensky, 1922, s.217-238).

Rusya'da Yeni Kantçılığın diğer bir temsilcisi Vvedenskii'yin öğrencisi ve izleyicisi İvan İvanovich Lapshin olmuştur. O "Düşünce Kanunları ve Bilginin Formları" adlı teziyle doktorluk derecesini almıştır. O bu tezinde, Kant'ın bilgi konusundaki görüşünü eleştirir ve eğer bilgimiz ikinci olarak, algılama ve düşünme yetilerimizin deneyimimizi işleme ve düzenleme tarzıyla sınırlanmış ise o zaman burada benim bilgimin "gerçeklikliği" onaylanmış olmaktadır der (Lapshin, 1992, s. 42). Lapshin bu konuyu çözebilmek için üç farklı sorunu gündeme getirir. 1) Yabancı "ben" olanın gerçekliği. 2) Benim geçmişimin gerçekliği. 3) Fizik dünyanın geçekliği. Lapshin esasında bu sorunların farklı olduğunu fakat yabancı "ben" olanda başkasının hevesi sorusuna değindiğimizde, "farklı canlılar arasında sanki tamamen uyumsuzluk var gibi, ancak diğer taraftan derin, samimi ve içsel bağ olduğunu fark ederiz" der (Lapshin, 1910, s. 229). Lapshin Kant'ın aşkın 'ben'nini içkin 'ben' ile değiştirerek, içkin olanda mikro ve makrokozmoz arasında içsel bağın canlı ve derin sezgisini oluşturmuştur.

Yeni Kantçılık aynı zamanda Rus sembolizminin ilgi odağı olmuştur. Örneğin A. Belıy Yeni Kantçılığın Marburg ve Baden okulları arasında seçim yapamamıştır. Onun için G. Cohen ve G. Rickert gibi bu okulların temsilcileri aynı derecede otorite olmuşlardır. S.I, Hesse, F. A. Stepun, B. V. Yakovenko gibi filozoflar "Logos" dergisi altında fikirlerini aktif bir şekilde dile getirmişlerdir. "Logos" Yeni-Kantçı fikirleri ve metotları savunan dergi idi. Yakovenko Kant'ın aşkın 'ben' anlayışından "Metafizik Mistisizme" ulaşırken, S. Hessen ise "Mutlak Olanın Aşkınlığı" düşüncesini diyalektik metoduyla savunuculuğunu yapmıştır (Hessen, 1928, s. 215). F. A. Stepun "Logos" dergisindeki akedemik ilerlemesini varlığın ontolojisi, hayatın mistik anlamı ve insan ve ilahi vahyin bilgisinin mistik açılımı üzerinde göstermiştir. Daha sonra ise Yeni Kantçılıktan uzaklaşarak Rus Slavcılığına yaklaşmıştır (Abramov, 2001, 4 C).

G.I. Chelpanov (1863—1936) "Uzayı Algılama Sorunu" tezi ve "Beyin ve Ruh" adlı kitabıyla materyalizmin eleştirisini yapmış ve epistemoloji hakkında görüşlerinde her zaman transandantal realizmin savunuculuğunu yapmıştır (Zenkovski, 1959, s. 656).

Rusya'da ilk Schellingciliğin temsilcileri Danilo Mihaylovich Vellanski (1774-1847) M. G. Pavlov (1793-1840) gibi ve transandantal entelektüalizm kanadındaki temsilcileri arasında N. M. Karamzin (1766 – 1826) V. A. Jukovskiy (1783-1852) gibi düşünürleri sayabiliriz. Vellanski Würzburg üniversitesinde Schelling'in derslerini dinlemiş

ve özel yetenekli bir öğrencisi olarak seçilmiştir. Kiyev'de ruhani okulda daha sonra San Petersburg Tıp Cerrahi akademisinde eğitimini devam ettirmiş ve en önemli "Doğa Felsefesinin Yardımıyla Tıp ve Fiziğin Değişim Teorisi Üzerine" tezini yazmıştır. Vellanski "Doğa Bilimi" adlı çalışmasında düşüncelerini Schelling'in doğa felsefesine dayandırır. Rus Schellinciler için "doğa yaratıcı ruh gibi hareket eden bütün yaşamın ürünüdür", ancak "insan organizması bir içsel ve bireysel dünya olarak, güneş, gezegen ve elementlerden oluşan evrensel dış dünyaya eşittir." (Zenkovski, 2001, s. 131-139)

Rus Schellingçileri arasında bir diğer önemli düşünür olan Pavlov da yurtdışında aldığı eğitimi sırasında Schellling ve onun öğrencisi Oken'in doğafelsefi üzerinde fikirlerinin sadık takıpçisi olmuştur. Çıkartmış olduğu "Ateney", "Moskovski Vedomosti", "Telekskop", "Otechestvenniye Zapiski" vb. dergilerinde yayınlamış olduğu makalelerinde özellikle de "Doğal Tarih" ve "Aşkın ve Doğal Felsefe" çalışmasında doğafelsefinin problemleri üzerinde oldukça yoğunlaştığını görüyoruz. Pavlov felsefi görüşlerinde Schelling'çi ruhla hareket ederek kuramsal ve deneysel bilginin tek bir bilgi olduğu düşüncesi üzerinde durur. Ona göre "akılsal bilgiler sadece deneyimli bilgiler olabilirler"(Zenkovski, 2001,s. 134). Pavlov'un derslerini Lermontov, Gertsen, M. A.Maksimovich ve K. F. Rul'ye gibi ünlü isimlerde dinlemiş ve değer vermişlerdir. A. İ. Gertsen "Bılom i Dumah/ Geçmiş Hadiseler ve Düşünceler" adlı eserinde alman felsefesinin Pavlov tarafından Moskova üniversitesinde tanıtılmış olduğunu yazar.

Nikolay Mihailovich Karamzin (1766—1826) Moskovada Prof. Dr. Shaden'in öğrencisi olmuştur. O alman, fransız ve ingiliz edebiyatı ile ilgilendiği gibi felsefesi ile de derinden ilgilenmiştir. Karamzin döneminin ruhsal çöküntülerini iyi tespit edebilmiş ve diyalektik düşüncesini estetik hümanizm anlayışı üzerinde inşa etmiştir (Remizova, 2006, ss. 431-435).

V.A. Jukovskiy (1783-1852) tıpkı Karamzın gibi estetik humanizm üzerinde düşüncelerini inşa ederek alman romantizminin Rus yaşamına katkıları hakkında düşüncelerini ortaya koymuştur. Jukovskiy'e göre insan yaşamında sanatın dinsel anlamı oldukça merkezi öneme sahiptir. Çünkü "kutsal" olanın insanda anlam bulması ve açığa çıkmasında seküler bakabilmenin süreci açısından bu önemlidir. Şöyle ki "dünyanın kutsal düşlerinde şiir, Tanrı'nın kendisidir" (Zenkovski, 2001,s. 135). Dolaysıyla Jukovskiy'de sekülerleşmede dinin dışarıda tutulmadığını tersine dini anlamın ve yaşamın her noktasında iç içe olduğunu görebilmemiz mümkündür.

Rus romantizminin Schelling'çi kanadında yer alan bir diğer düşünür Vladimir Fedorovich Odoevskidir (1803-1869). Odoevski Schelling'in sembolizminden etkilenmiştir. Ona göre sadece sembolik bilinç bilmek isteyeni "bağlayıcı ve manevi hayat ve gerçek hayatı oluşturan gizemli elemanlarına" yaklaştırabilir. Odoevski sembolik karakterden düşünce konusunda Schelling'in sembolizmine ve Schleirmacher'in anlama ve yorumlama sanatı olarak hermeneutik anlam üzerinde birleşmektedir. Odoevski'ye göre insan esas anlamda sembolik dünyada yaşamaktadır ve bu sadece tarihsel kültürel bağlamda değil aynı zamanda doğal bağlamda da böyledir. "Doğada birinin diğerine karşı metaforu mevcuttur". Temelde insanın kendisi semboliktir. İnsanda "üç unsur; inanma, bilme ve estetik"

birleşmiştir. Bu başlangıçlar insanda sadece bireysel harmonik birliği değil aynı zamanda toplumsal yaşamda birliği oluşturmalıdır (Odoevksi, 1981,s. 307).

Rusya'da Hegelcilik akımının önde gelen temsilcileri P. A. Bakunin, Belinski, G. Chicherin, N.G. Deborin, Il'in ve Aleksandr Kojev gibi düşünürler olmuştur. Bakunin'in Stankevich okuluna Hegelci öğretinin tanıştırmasıyla Rusya'da Hegelcik başlamış oldu. Bakunin Hegelci öğretinin Rusya'da yerleşmesini modernleşme sürecinde radikal bir biçimde devrimci başkaldırı sonucunda olduğu kanaatindedir. O Hegelciliği, mutlak ruhun diyalektiği hakkında, mutlak ruhun kendisini tarihsel olarak kendisini var kılması olarak, tarihsel varolmanın bir bütün öğretisi olarak görmektedir (Volodin, 1973, s. 30). Böylece Hegel öğretisine olan ilgi Batıcı gelenek bağlamında gelişmiştir. Belinski ise almanca bilmiyordu fakat yine de bir Hegelci olarak Hegelci öğretiyi dolaylı kaynaklardan öğrenmiştir. Ona göre "Gerçek olan her şey aklidir" (Zenkovski, 1999, s. 625). XIX. yüzyılın ilk yarısında artık Hegelciliğin modası Rusya'da sönmeye başladı. Ancak XX. yüzyılın başlarında B. N. Chicherin'in çabaları Rusya'da yeniden sistematik bir biçimde kendi ayakları üzerinde gelişmeye başladı (Il'in, 1993, ss. 46,48,53).

Chicherin anayasal monarşi ideali üzerinde durmaktaydı ve kanunlardaki reformların insanlığın gelişmesinin insanın kişiliğinin özgürleşmesi azadedilmesi için önemli olduğunu tahmin etmekteydi. Böylece O, Hegel felsefesinin liberal versiyonunu geliştirmiştir (Stankevich, 1914, s.450). Bunun yanında I. Il'in de Rus Hegelcileri arasında bilinen bir düşünür olmuştur. Il'in "Tanrı'nın ve insanın kesinliği hakkında Hegel Felsefesi" (1918) adlı çalışmasıyla Hegelciliği Rus düşüncesiyle tanıştırmıştır (Il'in, 1993, ss. 46-53). Aynı zamanda Rus Hegelcileri arasında bilinen bir diğer düşünür Aleksandr Kojev çalışmalarını Avrupaya sürgün olduğu yıllarda Fransızca yayınlamıştır. Onun Hegelci anlayışı varoluşçu okumadan farklı olarak diyalektiğinin merkezinde insanın kişiliği konusu yer almaktadır (Erıgın, 2003, 45).

Soviyet Hegelciliği resmi bir Marskizmin parçası olarak kabul edilmiştir. Lenin'in kendisi de Hegeli, "karşı duruşun birliği hakkında öğreti" olarak bilinen diyalektiği için önemsemiştir (Il'in, 1993: 46-53). Engels'in ardından Lenin Hegel öğretisinin materyalist anlatımı üzerinde ısrar etmiş ve idealizmi eleştirmiştir. Ona göre diyalektik öğreti 'Mutlak Ruhun' bilincini değil maddenin sonsuz hareketini bildirmektedir. Örneğin belli elementler 'sayıdan kaliteye geçiş' ayırdedilebilir (Zenkovski, 1999,s. 747).

Yine Soviyet Hegelciliğin gelişmesinde Deborin'in ve onun izleyicileri Ya. Sten, N. Karev, G. Tımyanski ve I. Luppol gibi düşünürlerin katkılarına bakılabilir. Onlar Hegel'in "diyalektik" öğretisi üzerine birleştiler ve kendi karşıtlarını pozitivizmle suçlayarak eleştirdiler. Fakat 25 ocak 1931 yılı 'Deborinciler' idealist yaklaşımlarından dolayı mahkum edildiler (Kogan, 1975, s. 6).

XIX. YÜZYIL SONU XX. YÜZYIL BAŞLARINDA RUS FELSEFESİ

Bu dönem Rus felsefesinde dini ve felsefi Rönesans olarak bilinir. En önemli temsilcileri olarak V.V. Razanov, L. İ. Shestov, N. O. Lossky, İ A. Ilyina, K. N. Leontieva gibi düşünürleri saymak mümkündür. Razanov ve Shestov her ikisi de Rus edebiyat felsefesi düşünürü olmuşlardır. Eserlerinde Berdyayev, V.S. Soloviyev, Merejkovskoy gibi Rus filozoflarının ve Dostoyevsky,. L. N. Tolstoy A.P. Chehov, F. Sologuba gibi Rus edebiyatçıların fikirlerini analiz etmişlerdir (Shestov, 1909, s. 25) ve din felsefesi alanında kendine has düşünce ve görüşler ortaya koymaya çalışmışlardır. Özellikle Razanov "bireysel din" üzerinde fikir yürütürken insanın konumu konusunda bireysel din anlayışının insanı kendine ters düşürdüğünü savunarak dindar insanın başka insanlarla ilişki içerisinde olmakla kendi şahsiyetinin yerini daha iyi belirlediği kanaatine varmıştır (Aleksandr, 2013, s. 20). Ilyin ise Sovyet Rusyası komunizminin çökceğini ve çöküşün gerçekleşmesinden sonra yeniden doğacak olan Rusya'nın yeni bir elit kesime ihtiyaç duyacağını öngörmüştür. O, bu elit kesimin Rusya'yı sarıp sarmalayan devrimden ders çıkartması ve tarihin ortaya koyduğu anlamı yeniden yorumlaması gerektiğinin altını çizmiştir. Ilyin'in bu konudaki özellikle yorumbilimsel yaklaşımı siyaset felsefesi bakımından oldukça önem arz etmektedir (Kovaleva, 2014, s. 101).

Yine XX. yüzyıl Rus felsefesinde ortaya çıkan en önemli akımları varoluşçuluk, personalizm, sezgicilik ve din felsefesinde irrasyonalizmden söz etmek gerek. Hırıstiyan varoluşçuluk ve personalistler arasında N. A. Berdyayev N. O. Lossky ve Shestov'u saymak gerek. Berdyayev'in en önemli düşüncesi özgürlük varlıktan önce gelir ve sanatta kurtuluşa ulaşmada kişilik objektif olmaya sığmaz şeklindedir. Ona göre Hırıstiyan inanç temelinde yatan özgürlük kişilik probleminin çözülmesine katkıda bulunur. Hırıstiyan gnosisi transandantal realizme, belirli personalizme ve özgürlük felsefesine yol açar. Özgürlük, her şeyden önce özgürlüktür, Hırıstiyan felsefesinin ruhu budur ve herhangi bir uzaklaştırılmış ve rasyonel felsefenin veremeyeceği özgürlüktür (Berdyayev, 1911, s. 3). Lossky sezgicilik üzerinde düşünce geliştirirken "değer ve varlık", "Tanrı ve evrensel kötülük" problemlerini çözümlemeye çalışmıştır. Obje ile süje arasındaki ilişkiyi sorgulayan Lossky, üç çeşit sezgiden söz eder; duygusal, entelektüel ve mistik sezgicilik. Böyle bir sezgiciliğin mümkün olduğunu anlatmak için ontolojinin birçok yönünü incelemiştir. Lossky'in ontolojisinde dünya bir bütün organizmadır. Sezgi de diğer dünyada mümkün olan varlıkların bir çeşit ermesidir. İnsan da bu dünyada zamanın ve mekânın ötesinde varlık gibi bir bütün dünya ile sıkı sıkıya bağlı varlıktır (Lossky, 2000, s. 15).

RUSYA'DA MARKSİST FELSEFE (1883-1924)

Marx ve Engels'in çalışmaları Rus okurlarca 1870'lı yıllarda tanındı. Marx'ın Kapital'inin Rusça ilk tercümesi G. A. Lopatin tarafından 1872 yılında yapılmıştır. Fakat Plehanov'a kadar Rus Marksizmi yok idi, en azından ideolojik ve siyasi akım olarak organize olmamıştı. Georgi Valentinoviç Plehanov Rusya'da Marksist akımın kurucusudur. Plehanov'un

toplumsal, siyasi, edebi, teorik faaliyetlerinin başlangıcı 1870 -1880'li yıllara denk düşer. O zaman Rusya'da devrim durumu patlak vermiş ve reform öncesi 20 yıl içinde yaşanmış en ciddi durumlarla karşı karşıya kalınmıştır. 1883 yılına kadar Plehanov halkçılarla birlikte idi. Başlangıçta o Bakuninciler akımına katıldı, Petersburg işçileri arasında mükemmel işler yaptı. Bununla birlikte Plehanov, terörle mücadele etti. 1879 yılında halkçılık organizasyonları arasında çıkan "toprak ve özgürlük" krizinde Plehanov, kendisinin az çok taraftarlarıyla birlikte köylerde çiftçiler arasında devrim işlerini devam ettirmek için "Karanlık Yeniden Dağıtım" grubunu kurar. 1881 yılındaki olaylar sonrası halkçılar tarafından Çar II. Aleksandr'ın öldürülmesi, Plehanov ve onun arkadaşlarının Marksizme geçme sürecini hızlandırdı. 1894 yılında Plehanov "Anarşizm ve Sosyalizm" adlı broşürlerini yazar. 1890 yıllarında Plehanov felsefeye ciddi bir şekilde yönelir. Özellikle diyalektik materyalizm üzerinde çalışmalar yaparak toplumundaki problemleri incelemeye koyulmuştur. O'nun "Materyalizmin Tarihi Üzerine Denemeler" (1896), "Tarihin Materyalist Anlayışı Üzerine" (1897), "Tarihte Birey Sorunu Üzerine" (1898) adlı çalışmaları diyalektik ve tarihsel materyalizme bir temel oluşturmakla kalmaz, bilimsel sosyalizme mantıksal esas da sağlamaktadır. Plehanov'a göre materyalizm ve idealizm, felsefede birbirine zıt olan önemli düşüncelerdir. Bunların sentezi, hatta uzlaşımı bile mümkün değildir. Marksist felsefenin gücü ondaki materyalizm ve diyalektiğin organik bağıdır. Sosyalist öğreti ile materyalizm arasında kuşkusuz bir bağ vardı: eğer maddi dünya manevi dünyadan önce ise, o zaman toplumu öyle örgütlemek gerekir ki, orada insan kendisini buna layık hissetsin. O diyalektiğin objektif karakterini temellendirerek miktar ve kalite yasaların içeriğini inceler, yarışları hakkında, gelişmedeki çelişkilerinden söz eder.

1917 yılında Ekim devriminin kazanılması Rusya'da yeni sosyal toplumun ve devletin oluşmasını sağladı. Bu yapının oluşumunda Marksizm'in katkıları çok önemli yerdedir. Marksizm felsefesi SSCB'de felsefi düşüncenin şekillenişinde çekirdeği teşkil etmiştir.

SOVYET DÖNEMİ VE SONRASINDA RUSYA'DA FELSEFE

XX. yüzyılda felsefe tarihi, kendisinin büyük bir kısmını oluşturmakla beraber, az araştırılmış dönemi (Sovyet süreci felsefesini) kapsar. Yetmiş yılı aşkın bir sürede bu büyük ülke, dünya karasının altıda birini kapsayan Sovyetler Birliği, sadece yaşamakla kalmadı, aynı zamanda savaştı, çalıştı ve felsefe de yürüttü. Günümüzde bu felsefeyi eleştirenlerin çoğu Sovyetler Birliği'nde felsefenin durgunluğa uğradığını belirtmekle beraber, entelektüel yaşamın uzun yıllarca donduğunu ve sadece başkentin mutfaklarında tanınmayan dâhilerin birbirlerine güzel yasak düşüncelerini dile getirdiklerini dile getiriyorlar. Fakat bunun doğru olduğunu söylememiz oldukça güçtür. Kovaleva'nın da ifade ettiği gibi, aslında felsefi düşünce babında SSCB'de gelişme ağır ve aynı zamanda dramatik biçimde olmuştur. Ancak sonuçta özellikle XX. yüzyılın 60-80'li yılları aktif ve verimli olmuştur.

Sovyet felsefesinde en önemli ve büyük kısmı geçmiş yıllarda epistemoloji ve bilgi teorisi sorunları yer almıştır. Burada, tanıklı filozof ve bilimlerin kurucusu olan Pavel

Vasilevich Kopin'i hatırlamak gerekir. Kopin'in kitapları epistemoloji ve mantıki temellere adanmıştır. Kopin'nin yanında V.A. Lektorskiy, A. M. Korshunova, B. S. Shıreva gibi şahıslar da durmaktadır. 70'li yıllarda aktif bir şekilde bilgi problemi tartışılmaktadır. A.G. Spirkina'nın "Bilgi ve Öz-bilinç" ve V.P. Tugarinov'un "Bilgi Felsefesinin Çağdaş Sorunları" adlı kitapları yayınlanmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki, kimi belirli bir durumlarda kimisi de sınırlı olarak sosyal yaşamı anlamlı kılmaya çalışmıştır. Marksist devrin çeşitli yorumlarını geliştirmekle daha derin ve daha güzel hale getirmeye çalışanlar olmuştur. Bunlar V. J. Kelle, M. L. Koval'zon, Yu. K. Pletnikov, V. S. Barulin, A. K. Uledov, V. M. Mejuev gibi filozoflardır.

Sovyet sonrası Rusya'sında filozoflar düşünmeye, yaratmaya ve çalışmaya devam ediyorlar. Marksizm'in katı çerçevelerinden serbest kalındıktan sonra teoride yeni anlama, varlığın yeni katmanlarını keşfetme çabaları devam ediyor. Her şeyden önce, XX. yüzyılın 60. yıllarında Tsyalkovsky ve Fedorov okumalarıyla başlayan Rus felsefesi hızını almaktadır. Bu alanda S.G. Semenova, A. G. Aksenov, N. N. Moiseev, V. N. Demin, F.İ. Girenok, A. D. Ursulş, V. N. Akulinin, O. D. Kurakina, S. F. Denisov, L. V. Fesenkova, V.N. Dudenkov, L. A. Kogan, A. M. Kovalev v.s. gibi filozoflar çalışmalarını sürdürmektedirler. 80'li yıllardan başlayarak diyalektik öğreti yeni gelişim aşamasına girdi ve diyalektik bir sistem teorisi olarak modern felsefede hareket etmektedir. Burada E. G. Vinograya'yı belirtmek gerekir. O "Genel Sistem Teorisinin Temelleri" (1993) ve "Organizasyon ve Sistem-organizasyon Yaklaşımının Genel Teorisi" (1989) adlı çalışmalarında önemli noktalara temas etti. A. A. Zinoviyev, S. Kara-Murzı, S. Panarin gibilerin çalışmaları da oldukça büyük ilgi odağı olmuştur (Kovaleva, 2014, s.155). Bir de siyaset felsefesi alanında Rus düşüncesinde siyasi elitin hem felsefi hem de siyasi alandaki değişim süreçleri ele alarak çalışmalarını ölümüne kadar sürdüren Gennadi Konstantinovich Ashin (öl. 6 ocak 2011) olmuştur. Onun özellikle "Elitlerin Çağdaş Teorileri" adlı eseri bu konuda önemli bir kaynaktır. Sovyet ve sonrası Rus düşüncesinde siyaset ve toplum felsefesi alanında önemli bir diğer isim olarak Diev Vladimir Serafimovich'i zikr etmek mümkündür. Vladimir Serafimovich "Yönetim; Felsefe ve Toplum" ve "Rus Yönetimi Modelinde Yönetim" adlı çalışmalarında siyaset ve toplum arasındaki ilişkinin öneminden söz ederken burada felsefenin görevinin yönetim modellerinin (konseptual) oluşum süreçlerini temellendirmek olduğunu ifade etmektedir. (Diev, 2010, ss. 35-42) Ona göre her çeşit yönetimin etkili oluşunda üç temel esas yatmaktadır: pratik tecrübe, teorik bilgi ve yöneticinin sanatı. Eğer tecrübe ve sanat bireysel yani tek kişiye ait ise o zaman yönetim teorilerini öğrenmek mümkün ve gereklidir. Özel eğitim diğer eşit koşullarda insanın faaliyetlerini daha rasyonel ve tesirli olmasına sebep olmaktadır.

Sonuç olarak kısaca ifade etmek gerekirse, Rus felsefesinin başlangıç kaynağı olarak iki farklı görüş ileri sürülmektedir. Birinci iddiaya göre Rijkov ve Rıbakov'ların iddia ettikleri gibi Ruslar'da felsefe on birinci yüzyılın ikinci yarısında ortak Provoslav (Ortodoks) rasyonalizmine ve Hıristiyan geleneğine paralel olarak Provoslav kilise ideolojisi, sofuluk ve mistisizmle iç içe dolu bir şekilde gelişmiştir. Her ne kadar bu görüşe batılı bazı düşünürler özellikle de bu dönemde Rus devleti olmamıştır ve bundan dolayı Ruslarda felsefeden söz

edemeyiz şeklinde itirazda bulunsalar da, ancak Kiev Rusya'sının bu dönemdeki varlığından hareketle Ruslar'da felsefenin tarihsel gelişimin XI. Yüzyıllardan itibaren başlatabileceğimizi iddia eden Rus kökenli düşünürler vardır. İkinci tez olarak, V.V. Zenkovsky, A. F. Losev, G. G. Shpet gibi düşünürlerin iddia ettiği, Ruslar'da felsefenin oldukça geç dönemlerde, XVIII. yüzyılın sonları ve XIX. yüzyılın başlarında gelişmeye başladığı ileri sürülmektedir. Kanaatimce de Ruslar'da felsefe XVIII. yüzyılllarda Rus toplumunun 'Aydınlanma' kültürünü kabul etmesiyle birlikte sistemli bir şekil almaya başlamıştır. Hatta bu durum bazı Rus düşünürlerince bir Rönesans olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde din ve devlet işlerinin ayrıldığı laik düşüncenin yerleşmeye başladığını görebiliriz. Bu dönemin Rus felsefi düşüncenin orijinalliği M.V. Lomonosov, M. M. Sherebatova ve A. N. Radischtschew gibi isimler sayesinde olmuştur. Bu dönemin filozofları XVIII. yüzyıl Rus kültürü ve felsefesinin büyük Rönesans dönemlerin doğasını yansıtır. Bunların tümü, şu veya bu derecede, eski (pagan) ve Hıristiyan kültürlerinin sentezini gerçekleştirmiştir. Onların eserleri çoğu zaman felsefi fikir ve pozisyonların çarpışması ve açıklaması olarak hareket eden bir diyalog şeklinde inşa edilir.

Diğer yandan ise Rus felsefesinin tarihsel gelişimi XIX. yüz yıla gelindiğinde iki akım 'Slavcılık ve Batıcılık' şeklinde ilerleme göstermiştir. Slavcılık akımı Kireevski, Homyakov ve Aksakov'ların temsil ettiği, edebiyat alanında Tolstoy ve Dostoyevski'lerin temsil ettiği harekâttır. Bu akım Rusya'nın Batıdan bağımsız Rus Ortodoksluk geçmişine dayanarak hem siyasi hem de kültürel yaşamda farklı kendine özgü bir şekilde gelişmesi gerektiğini savunmuştur. Slavcılara göre Rus halkı kendine özgü kimliklerini ve prensiplerini geliştirebilirler ise o zaman Rus toplumunda "Birlik" ruhu pekişebilecek idi. Ortodoksluk Hamyakov'a göre özgürlüğün ve birliğin beraberliğin koruyucusudur. Kısaca ifade etmek gerekise Slavcılık, dini ahlak arayışında olanlardır.

Batıcı akım ise tam tersine Rusya'nın Batıdan çok şey öğrenmesi gerektiğini ve Rusya'nın Batıdaki gibi gelişim sürecine girmesi gerektiğini vurguladılar. Batıcılar din ile çok az ilgileniyordular, aralarında ilgilenen varsa da onlar da Ortodokslukta iyi bir yapının olmadığını düşünüyorlardı. Chadaev Rusya'nın Ortodoks olarak kalmasını Rus toplumunun Avrupa toplumundan ayrı düşmesi olarak yorumlamıştır. Bu dönemde hümanizm ve özgürlük üzerinde çalışmaların ağırlıklı olduğunu görüyoruz. Batı hayranı olarak bilinen Gertsen ve Chernishevsky gibi düşünürler fikirlerini Hegel ve Feuerbach felsefeleri üzerinde inşa etmişlerdir.

Batıcı harekattan bağımsız olarak Rusya'da felsefe en parlak dönemini Chernishevsky, Bakunin, Mikhayilkovky'lerin devrimci demokratların, Solovyev, Florensky, Berdyayev, Bulgakov ve Ilyin gibi düşünürlerin temsil ettiği birlik felsefesinde yaşanmıştır.

Diğer taraftan ise Rusya'da ortaya çıkan Yeni-Leibnizçilik, Schellingcilik, Hegelcilik ve Yeni Kantçılık akımları da Rus felsefesinde önemli bir yere sahip olduğu unutulmamalıdır. Yeni-Leibnizciliğin en önemli temsilcileri A.A. Kozlov, L. M. Lopatin ve N. O. Lossky gibi düşünürlerden söz edebiliriz. Yeni Kantçılık akımında ise A. I. Vvedensky, I.I.Lapshin, G.I. Chelpanov, S.I. Hessen, G. D. Gurvitch, B. V. Jakovenko ve F. A. Stepun ve Schellingcılığın en önemli temsilcileri arasında D. M. Vellanskiy, İ.İ. Davidov,

M. G. Pavlov gibi ve transandantal entelektüalizm kanadındaki temsilcileri arasında V. A. Jukovskiy ve N. M. Karamzin gibi düşünürleri, Hegelciler arasında ise G. Chicherin, N.G. Deborin ve P. A. Bakunin'i saymak mümkün

Sovyet Rusyasında felsefe Marx ve Engels düşünceleri üzerinde ilerleyen materyalist temelli bir felsefe olmuştur. Bu dönemin en ünlü temsilcileri ve kurucuları Plehanov daha sonra ise V. İ. Lenin olmuştur. 70 yıla aşkın süreyi kapsayan bu dönemde felsefe her ne kadar da durgunluğa uğramıştır denilse de Fedorov Nikolay Fedorovich, Tsyalkovsky Konstantin Eduardovich, Chijevskiy Aleksandr Leonidovich, Vernadsky Vladymir İvanovich gibi Rus kozmizminin temsilcilerinin ileri sürdüğü bütünsel ve sosyo-kültürel açıdan insanı merkeze alan görüşleri üzerinde ilerleme devam ettiğini görüyoruz. Rus kozmizmi, XX. yüzyılın 60. yıllarında S.G. Semenova, A. G. Aksenov, N. N. Moiseev, V. N. Demin, F.İ. Girenok, A. D. Ursulş, V. N. Akulinin, O. D. Kurakina, S. F. Denisov, L. V. Fesenkova, V.N. Dudenkov, L. A. Kogan, A. M. Kovalev v.s. gibi filozoflarca daha da ileri düzeye taşınmıştır.

Rusya'da felsefe 80'li yıllardan başlayarak Sovyet sisteminin yumşamaya başlamasıyla birlikte diyalektik öğreti yeni gelişim aşamasına girdi ve diyalektik bir sistem teorisi olarak modern felsefede hareket etmektedir.

Kaynaklar

Aleksandr Uchasev. (2013). Filosofiya V. V. Rozanova: Bolshaya Religiya Malenkogo Cheloveka.

Galaktionov A. A., Nikandrov P. F. (1970). Russkaya Filosofya XI -XIX vekov Izdatelstvo "Nauka" Leningradskoye Otdeleniya, Leningrad

Diev Vladimir Serafimovich. (2010). Upravleniya; Filosofiya i Obshestvo, Nauchno-Teoriticheskiy Journal "Voprosı Filosofii" Vıpusk 8 Nauka Moskova ss.35-42

Kovaleva G. P. (2014). Rus Felsefesi Tarihi, çev. Kasım MOMİNOV, Çizgi Kitabevi, Konya.

Karpenko, L. İ. (2002), İstoriya Russkoy Filosofii, Metodicheskoye Ukazaniye, Volgograd.

Lishaev. S.A. (2003). Vozniknoveniye Russkoy Filosofii, Samara, Samar, Gumanitarnıy, Akad.

Lossky N. O. (1994). İstoriya russkoy filosofii. Moskova.

Lossky. N. O. (1900). Kozlov i Ego panpsihizim. Vopros Filosofii i Psihologii № 58. s. 198. http://www.rodon.org/other/vfip.htm (10.05.2015; 22:48)

Margunov G. V. (2006). Filosofya: Uchebnoye posobiye dlya stdudentov vseh spesiyalnostey. Novosibrsk: NF RAP.

Odoevski V. F. (1981). Sochineniye: v 2 t. Moskova. Tom. 1. s. 307.

Nikolay Berdyayev. (1994). Filosofya Svobodnogo Duha, (1927) Moskova Respublika,

Nikolay Berdyayev. (1911). Filosofiya Svobodı, (Biblioteka Vehi) Moskova

Nikolay Onufriyevich Lossky. (2000). Sennost i Bıtıye, M. Akt

Evlampiev. I.I. (2000) Istoriya Russkoy Metafiziki v XIX-XX vekah, Istochnik: Izdatelstvo «Aleteya» San-Petersburg

Remizova. İ. (2006), Sipovski V. V. “O Predkah N. M. Karamzina; Russkaya Starina, 1898. C. 93. № 2. – ss. 431-435 Setevaya versiya.
Shestov L.(1909). Poeziya i Proza Fedora Sologuba. M.
Soloviev V. S. (1902). Kritika Otvlechennıh Nachal, Sobr. Soch. v 10 tomah. C.2. - SPSB.
Stankevich. N. V. (1914) – Perepiska. Moskova.
Zubov. Peter. (1944) Soloviyev i Bogochelovechostvo: Leksii Soloviyeva o Bogochelovechostve. New York: Harmon Printing House: Poughkeepsie.
Zenkovsky V. Prot Religioznoye Dvijeniye Sredi Russkoy Molodyoji za Granitsey. Journal “Putь” №1 ss. 121-12.
Zenkovsky. V. V. (1948). İstoriya Russkoy Filosofii, YMCA-PRESS, Paris Zenkovkiy V. V., Russkiye Mısliteli i Yevropa, İzdatelstvo Respublika, Moskova.
Zenkovsky.V. V. (1953). A History of Russian Philosophy, (translated by George L. Kline), Volume II. Routledge & Kegan Paul LTD. London.
Zenkovsky. V. V. (2001), İstoriya Russkoy Filosofii, Moskova Akademicheski Proekt, Raritet.
Vvedensky.A.I. (1922), Sudba Verı v Boga v Borbe s Ateizmom, «Mısl», Jurnal Peterburgskogo Filosofckogo Obshestvo. № 2; 217-238